

ROBERTO GIRALDO

A KELETI KATOLIKUS EGYHÁZAK ÖKUMENIKUS KÖZREMŰKÖDÉSE, KÜLÖNÖS TEKINTET- TEL AZ ORTODOXIÁVAL VALÓ PÁRBESZÉDRE¹

TARTALOM: 1. Az un. uniatizmus (egységtörekvés) természete és tipológiája; 2. A Firenzei Zsinat; 3. Fogadtatása.

Keleti katolikus Egyházak alatt azokat az egyházakat értjük, akik bár teljes egységben állnak Rómával, saját, a latin egyháztól eltérő hagyománnyal rendelkeznek. Görög katolikusoknak is nevezik őket, éppen a saját bizánci/keleti liturgikus és kánonjogi hagyományaik miatt.

Az ezekről az egyházakról és a Rómával való egységük megtalálásának módjáról való beszéd egyet jelent azzal, hogy az ember egy igen komplikált és nehezen megmagyarázható történelmi helyzetbe helyezi bele magát. Önmagában már a különböző uniókra alkalmazott szóhasználat problémákat okoz, amennyiben már a hivatalos terminológiát, a maga összességében jelentős mértékben befolyásolta az ortodox egyház olykor megvető kritikája. Ezért is igen különösnek találom, hogy egy olyan korban, mint a miénk, amelyben megpróbáljuk mindazon kategóriákat elkerülni, amelyek bántónak tűnhetnek, továbbra is olyan terminusokat használnak, mint pl. „uniatizmus” vagy „uniált”, melyeket nem nevezhetünk teljesen indifferens kifejezéseknek.²

¹ Roberto Giraldo, ferences szerzetes, a Pápai „Antoniano” Egyetem tanára és a Velecei Szent Bernárd Intézet elnök-rektora. Szakterülete a dogmatikus teológia, különösen is az ekkleziológiai és szentségtani témakörök. Művei közül: *A pápai hatalom és a püspök-szentelés kapcsolata (Rapporto tra poteri papali e consacrazione episcopale)*, L.I.E.F., Vicenza, 1978.

² Néhány szerző szerint, éppen a szavak játéka miatt, az „unio” kifejezés szláv fonetikája unija és unijat szavakra változtatta azt, ami könnyen párosítható egyfajta „menekülés” és „tagadás” jelentésekkel. Vö. ALZATI, C., „L’ortodossia”, in Filoramo, G. – Menozzi, D. (a cura di), *Storia del cristianesimo. L’età moderna*, (Economia Laterza 240) 1997, 353. „Általunk alkotott meg az »uniáltak«, mint lenező jelző: a rutén Unióval szemben orosz polemikus irodalomból származó kifejezés, melyet napjainkig is gyakran használnak történeti és publicisztikai területeken, anélkül, hogy annak negatív fennhangjának tudatában lennének. Ha pedig az »uniáltak« tükrözi az ortodox

Egy további nehézséget, túl a különböző keleti katolikus egyházak eredetére vonatkozó változatos eseményeken, azoknak az igaz szándékoknak, különösen is ezek modalitásának az igen nehéz megértésében találjuk, amelyek árán a római katolikus egyház az ortodox közösségekkel az egységet és közösséget megtalálta. A római látásmód, amellet, hogy a Firenzei Zsinatra hivatkozik, sokkal inkább úgy tekintett ezekre az uniókra, mint a „skizmatikusok” visszatérésére az igaz egyházba és az egyetlen legitím tekintély, a pápa alá, mintsem két egyház közösségének a megtalálására.³ Róma gyakorlatilag nemcsak, hogy nem „várta” az egyesült egyházakban rejlő eredetiséget, hanem megkövetelte, hogy ne tartsanak fenn semmilyen kapcsolatot az eredeti keleti anyaegyházukkal. Ha ehhez a mélyeséges sebhez hozzátesszük még a különböző helyeken található ortodox egyházak bizonytalan helyzetét, könnyen elképzelhetjük, hogy az egész folyamat elkeseredett felháborodással/megbotránkozással élték meg, s az uniós kísérletekben pusztán egy bekebelezést láttak és mindezt egy, egyetlen rendszerre való leegyszerűsítésként tekintették.

Nem könnyű azonban eligazodni a magyarázatok között sem: a különböző egyházak történései és teológusai, úgy tűnik, hogy nem jutottak el még e jelenség ismeretének és a „nyugalomnak” arra a fokára, hogy egy részlehlajlás nélküli ítéletet mondhassanak róla. Azt, hogy a különböző egyházak között ebben és a hasonló kérdésekben a klíma igencsak mérges, abból a tényből is megállapíthatjuk, hogy a katolikusok és az ortodoxok közötti párbeszéd 2000-ben éppen azért szakadt meg, mert képtelenek voltak a nap témáját, „az uniatizmus teológiai és kánonjogi következményei”-t⁴ illetően, egy közös nyilatkozat meghozatalára.

---

apologetika polemikus szellemiségét, »a keleti rítusú katolikusok« terminus nyilvánvalóan magában hordozza a római ekkleziológia visszhangját, amint a »görög katolikusok« kifejezés is a császári kancellária bürokratikus nyelvvezetét idézheti fel bennünk, mely a Habsburg területen jelenlévő különböző vallási csoportok vitathatatlanul világos osztályozásában »gondolkodik«. Valójában tehát ezeknek az egyházaknak híveit, bárhol is »határozzák« meg őket, az »uniáltak, unitusok« kifejezéssel azonosítják őket...”.

³ Vö. ALZATI, „L’ortodossia”, 350.

⁴ Vö. A katolikus és ortodox egyház teológiai párbeszédének nemzetközi vegyes bizottsága, „Az uniatizmus teológiai és kánonjogi alkalmazása”, Emittsburg-Baltimore (USA) 2000. július 9-19, in *Service d’Information* 104/III (2000) 153-154, és ugyanennek a bizottságnak hivatalos sajtótájékoztatója, in *L’Osservatore Romano* 166 (2000. július 20.). Annak ellenére, hogy a párbeszéd nem szakadt meg, gyakorlatilag látva a probléma összetettségét és bizonyos értelemben az ortodox egyházak meg nem alkuvását, akik a probléma megoldásaként a görög-katolikusoknak vagy az ortodox vagy a római

Igaz, figyelmüket egy másik, a prozelitizmus szintén kényes problémájára is fordították, mely mindig az „el- és visszafoglalás” agyémképéhez vezet el minket.

Mindezeket pedig csak nehezíti, túl az egymás hiányos ismeretén, a Kelet és Nyugat eltérő történelmén és az azok hátterében meghúzódó pszichológiai magatartásokon, az ortodoxiának az a tipikus felfogása, mely belülről fűzi össze az etnikai és a konfesszionális (felekezeti) hovatartozást. Hasonló ideológia, azon felül, hogy kizárja a vallási pluralizmus lehetőségét, mindmáig befolyásolja, ha nem is ugyanazzal az erővel, az egyesült egyházakról alkotott ítéletet.

1. Az un. uniatizmus (egységtörekvés) természete és tipológiája

Amikor „uniatizmusról” beszélünk bizonyos módon az egyház látható közösségét és egységét képzeljük magunk elé, s azt próbáljuk meg elérni. Elsősorban azonban nem az alap gondolatot, azaz a látható egység elérésére vonatkozó akaratot tekintjük, hanem ennek a megvalósításához szükséges különböző modalitásokat. Nagyvonalakban, három modellel találkozunk.

Az első, amely az egyház és a hatalom összefonódó együttműködését jelenti. Tipikus esete ennek az osztrák uralom alatt létrejövő Ungvári és Gyulafehérvári Uniók: a hatalom megtilt az ortodox hívektől bizonyos civil jogokat, ezzel is kényszerítve őket, a katolikus misszionáriusok munkája által is, hogy görög katolikusokká legyenek, így pedig már teljesen „elismertek”.

A második modell, elsősorban a Közel-Keleten jelenlévő, a latin misszionáriusok segítségét és munkáját jelenti a kisebbségben levő keresztények számára, akik így kezdenek el szimpatizálni a katolicizmussal. Idővel pedig, amikor a kisebb csoportok megerősödnek, s bizo-

---

katolikus egyházhoz való átállását kérnék, nem világos a „hogyan tovább”. Szerencsére a párbeszéd óhaja előrébb való. Vö. „L'impegno di promuovere una genuina volontà di dialogo”, in *L'Osservatore Romano* (2005. december 16.), 5.: „2005. december 12-én, az Ökumenikus Pátriárka, egy Fanarban megtartott összortodox összejövetel alatt, végül is meghozta azt a döntést, hogy az ortodox egyházak részéről újraindítsák »a katolikus és ortodox egyház teológiai párbeszédének nemzetközi vegyes bizottságát«. A döntés és az Egységitikárságnak az Ökumenikus Pátriárkátussal való egyeztetése után tisztázódott ennek az új szakasz első találkozásának az időpontja: a »Bizottság vegyes koordináló Csoportjának« ülése (Róma, 2005. december 13-16.), aminek feladata, hogy előkészítse a 2006-os plenáriát, melynek megrendezésére a Szerb Egyház késznek mutatkozott”.

nyos esetben a püspökökre vagy a pátriárkájukra is számíthatnak, könnyen eljuthatunk oda, hogy a Rómával való egység szentesítődjön. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy olykor ezek a keresztény kisebbségek nincsenek is tudatában annak a szakadásnak, mely őket Rómától elválasztja.

A harmadik modell, melyet, helyesen, az ortodoxok egyházak leginkább kritizálnak, amikor az ortodox hívek által lakott területen létrehoznak görög-katolikus egyházakat, kizárólag azzal a szándékkal, mivel adva van a hagyománybeli hasonlóság, hogy a saját egyházuknak híveket szerezzenek.

A Rómával való egység létrejöttének és akaratának ez a három „modalitása”, így bemutatva, egy kis cinizmussal fűszerezve, azt a képzetet is táplálhatja, hogy az unió kizárólag az egyik vagy a másik „csoport” számításának az eredménye. Ez azonban nem így van! Ahogy mindig, most is, külső tényezők és fondorlatok vagy emberi politikák találkoznak alap-elképzelésekkel és igen változatos tényezőkkel, melyek csak együtt igazolhatják és motiválhatják két, bizonyos szempontból olykor igen távolinak tűnő egyház egységét. Feltételezve, hogy az egység elérése a keresztények számára mindig, mint végcél áll, a feltételek és motivációk, melyek ennek elérésére ösztönöznek, igen-igen változatosak lehetnek. Ami azonban ezekben az uniókban nem változik, az mindenképp előtt a saját identitás megőrzésére irányuló feltétlen akarat: a Rómával való egység csak ezzel a feltétellel lehetséges és kívánatos.

Ez már önmagában kell, hogy tiszteletünket és odafigyelésünket kiváltsa. Nem tekinthetjük az egyesült egyházakat szinte a priori „pusztán az ellenséghez pártolóknak”, s nem tekinthetjük őket, mint a ravasz prozelitizmus gyümölcseit. Aki ebben a látásmódban megmarad, az nem látja a valóságot. Valóság, mely az utolsó időben inkább egyre csak felkavarodik: a kommunizmus összedőlése, mely korábban a keleti katolikus egyházakat az ortodox egyházakba beépítve függesztette fel, olykor javaikat is elkobozva, nem csak újjászületésüknek, hanem egzisztenciájukhoz való joguknak és templomaik és egyéb javaik visszaszolgáltatásának is tanúja volt.⁵

---

⁵ Vö. CITTERIO E., VALENTINI N. és MARCHIS I. együttműködésében, „La testimonianza e il presente. Chiesa Ortodossa Romana”, in *Regno-Attualità* 18 (2005) 631. „Talán a leghíányosabb szempont, általánosságban, az Egyház magatartásainak apologetikus és a kritikát nélkülöző magatartása a kommunizmus alatt (ahol elsőbbséget élvez, pl. a görög katolikus egyház felfüggesztésének történeti legitímációjára való utalás, vagy pl. a »szociális apostolkodás«, mint az aktuális pasztorális döntésre való hivatkozás) és a román ortodoxia egységére hivatkozó folyamatok, kritika nélküli hivatkozás”.

Úgy gondolom, hogy az egyesült egyházak történetét mélyebben és alaposabban kellene tanulmányoznia mind a katolikus, mind az ortodox félnek: mindketten mondhatnának valami igen fontosat a másiknak, a vallásszabadság, a hagyományok tisztelete, az inkulturáció és az egyház egységének helyreállítására vonatkozó lehetőségek terén.

Ahhoz, hogy megértsük azokat az alapokat, melyekre az általunk is vizsgált uniók támaszkodnak, a Firenzei Zsinatig (1438-39) kell visszamennünk.

2. A Firenzei Zsinat

Különböző okok játszanak szerepet abban, hogy a Firenzei Zsinat különös jelentéssel bír számunkra. Mindenekelőtt azért, mert az unió problémáját érintő hosszú folyamat utolsó időszakába helyezkedik bele. A Lyoni zsinattól (1274) folyamatosan az egyház egységének kérdése egyre nagyobb súllyal jelentkezik, éppen az erősödő török terjeszkedés miatt. Firenzét, távol attól, hogy valamilyen vándorsziklaként tekintsük, a különböző uniós kísérletek pódiumán kell, hogy értelmezzük, még ha ez gyakorlatilag csak a tárgyalóasztalok szintjét jelentette.

Ezenfelül fontos és aktuális lehet az egyház egységének firenzei értelmezése, amelyeket a különböző hagyományoknak megfelelő egységmodalitás szerint gondoltak végig, hogy ezzel az egyházak közötti változatos kapcsolatokat szabályozzák. A Firenzében realizált unió nem az egyik vagy a másik egyház vagy hagyomány kárára történt: hiszen a választás nem két egymást kizáró valóság között, aut-aut módon történt, hanem a Rómával való közösség alkalmazásáról beszélhetünk, mégpedig az ortodox hagyományok teljes tiszteletével. A hagyományok alatt azonban nem pusztán a szokásokat és a rítusokat értjük, hanem az eltérő teológiai hagyományt és legalább ennyire magának az egyház struktúrájának eltérő értelmezését. A kánonok által elismert patriarkális előjogokat a legkisebb mértékben sem vitatták, egyszerűen a pápai primátussal együtt fogadták el.

A vitatott kérdésekre vonatkozóan – Filioque, tisztítótűz, kovásztalan kenyér és a pápai primátus⁶ – mindegyik hagyomány gyakorlatilag a saját szempontjának legitimitációját és érvényességét erősítette

---

⁶ Vö. A Firenzei Zsinat határozata, *Laetentur caeli et exultet terra* (1439. július 6.), in *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna 1973, 523-528.

meg, azonban mindig a kölcsönös tiszteletben és elfogadásban⁷. Nem találunk semmi utalást arra, hogy a másik egyház használataiból és szokásaiból bármit is kötelezően be kellett volna vezetni. Nem egy másik egyházba, az előző kiközösítése által történő áttérésről van szó, hanem mindkét egyház hagyományának teljes legitimitásának és érvényességének elismeréséről.⁸ A hagyomány tisztelete, annak teljességében, a másik tiszteletben tartására utal. Ha ez igaz, és különösen is így van, akkor, mint vezérfonal áll előttünk, sajnos azonban a valóságban ez kevésbé történik így: mindegyik egyház, különösen is a pápa és a pátriárkák viszonyát illetően, saját látásmódja és saját szokásai szerint értelmezi a megállapodást.

Ki kell emelnünk, hogy a Firenzei Zsinat egyik célkitűzése az 1378-ban megkezdett „nagy skizma” végleges megoldása volt, mely megpróbálta a zsinat pápa feletti felsőbbbségét elrendelni. Firenzében ezért a pápaság elsősorban saját monarchiájának megerősítésén fáradozott. Mivel azonban kevés idő jutott arra, hogy a pápai hatalom termé-

---

⁷ Vö. PROCH, U., „L’unione al concilio di Lione a al concilio di Firenze”, in Alberigo, G. (ed.), *Storia dei concili ecumenici*, Brescia 1990, 312-315. A szerző, miután megjelölte a firenzei siker múltékonyságának okait – mint pl. az etnikai és polémikus motívációk, szerény részvétel a nép és a nemesek részéről a zsinaton, az unió magyarázata a római egyház részéről, mint „a római egyház újraegyesítése”, mellyel tévesen értelmezik az egyenlőség célját vagy az erősen pápahű véleményt, mely a pápa elismerését túlságosan központosított értelemben gondolja el – pontosítja, hogy az uniót „nem egyszerűen megvásárolták”, hanem az a két egyház gyakran nem könnyű útjának eredménye. Végül azonban hozzátéveszi, „az unió eredménytelenségének igazi oka, szerintem, a két teológiai-ekkleziológiai modell egyszerű szembenállásában figyelhető meg. A skolasztikus és a patrisztikus-zsinati modell részben elfogadja egymást, azonban nem képesek kölcsönösen kiegészíteni egymást abban a gazdagságban, amit a Szentlélek az »Egyháznak mond« (vö. Jel 2-3). A nyugati pápai egyház és a történelmi pátriárkai egyházak megelégszenek azzal, hogy elismerik egymást, anélkül, hogy képesek lennének önmagukat úgy értelmezni és megjeleníteni, mint kiegészítő valóságok. Maga a zsinati elgondolás, az igazi szellemiség, melyből az unió ötlete is születik, s amelynek részleges felfedezése abban az időben alapvető jelentéssel bírt az egyház élete számára, a Bazileai zűrzavarok után azonnal akadályokba ütközött”.

⁸ CIOFFARI, G., „Il vero uniatismo in un sincero dialogo ecumenico”, in *Studi Ecumenici* 11 (1993) 183. „Végeredményben a Firenzei Zsinat egy olyan egyházi unióért száll harcba, mely a saját egyház benső életére vonatkozóan egy minimális változtatást sem követel meg. A keleti és a nyugati egyház egyaránt teljes mértékben maradhat meg saját hagyományában. Az előbbire vonatkozóan az egyetlen különbség a pápai primátus elismerése, amely azonban a keleti egyház belső szokásain nem kell és nem is változtathat semmit, amennyiben ez ugyanabban a környezetben születik, mint a különböző hagyományok tisztelete, s az ezekkel való visszaélést úgy is felfoghatjuk, mint a kormányzás egyetemes hatalmának elismerését illető illetéktelen »megszegést«.”

szetét és kiterjedését részletesen és alaposan megtárgyalják, a keletiek magatartása nem lehetett más, minthogy tradíciójukra hivatkozva „ment-sék a menthetőt”.⁹ Ezen felül, sem időnk, sem képességünk nincs arra, hogy az egyezés minden részletét megvizsgáljuk, éppen talán a vele járó teljes újdonság miatt sem.¹⁰ Egyrésztől létezik a mai napig érvényes elképzelés, másrésztől egy ennek ellentmondó, a sajátos egyházhoz ragaszkodó mentalitás, mely a többi tényezővel egységben, nem favorizálja az egyházak közötti újjárendeződést. Emellett pedig, szinte naiv elképzelésnek tűnt, hogy két, ennyire eltérő hagyomány ily rövid idő alatt megérti egymást, sőt bizonyos értelemben kölcsönösen integrálódnak.

A Firenzei Zsinat jelentőségének másik fontos tényezője abban áll, hogy a további egység-megállapodások alapjaként szolgálhatott.¹¹ Ez

---

⁹ Vö. MEYENDORFF, J., *Lo scisma tra Roma e Costantinopoli*, (Spiritualità Orientale), Qiqajon, Magnano 2005, 131. „Magatartásuk (görögöké) tisztán védekező volt: hogyan őrzik meg a legteljesebb módon a hozzájuk közel álló keleti egyházi struktúrát, mely a régi zsinatok kánonjaira és a pentarchiára alapszik? Kérték és sikerült is elérniük, hogy mindkét utalásukat odaillésszék a pápai hatalom világos és egyértelmű definíciójához. Latinok és görögök tehát könnyen értelmezheték az ilyenfajta utalásokat egészen eltérő módon.”

¹⁰ Vö. SCHATZ, K., *Storia dei concili. La Chiesa nei suoi punti focali*, (Corso di teologia sistematica. Complementi 6), Bologna 1999, 146-147, ahol a primátusra vonatkozóan írja: „Végül is, eljutunk oda, hogy a kompromisszum, mint ellentmondások egész sora áll előttünk. Egyrésztől, a *Laetentur Coeli* dekrétumban a pápa tanítói és jurisdikciós legfőbb tekintélyét hangsúlyozza, mégpedig a nyugati jelentésben és a nyugati terminológia használatával... Másrésztől, mindez egy olyan paragrafus követi, ahol az öt pátriárkátus sorrendjéről beszél... Semmit sem mond arról, hogy ez a két állítás milyen viszonyban van egymással, s kölcsönösen hogyan egészítik ki egymást. A nyugati képviselők számára, a szövegnek csak az első része bír a dogmatikai kijelentés súlyával, míg a második csak egy tiszteletreméltó hagyomány szempontjait vette figyelembe. A görögök nagyobb többsége számára azonban, a római primátus elismerése csak a pentarchia-primátusának jegyében értelmezhető, így a második kijelentés gyakorlatilag behatárolja az elsőt. Ennek értelmében a görögök szerint inkább behatároló, mintsem bizonyító értelme van »ahogy az egyetemes zsinatok aktáiban és a szent kánonokban áll« kijelentésnek”.

¹¹ Vö. BOUWEN, F., „Chiese cattoliche orientali”, in *Dizionario del movimento ecumenico*, Bologna 1994, 176. „Kelet-Európában, bizonyos közösségek – olykor püspökekkel együtt történő – egyesülését Rómával erősen meghatározta az adott társadalompolitikai helyzet, különösen is az ortodox-katolikus országok közötti határváltozások. Az ukránok egyesülése (Breszt-Litovszk 1595-1596) abban az időben fejeződött be, amikor ezek a területek lengyel fennhatóság alá tartoztak. A rutének (Ungvár 1646) és a románok egy csoportjának egyesülése (Erdély 1700) pedig az osztrák-magyar birodalom határain történt. Kisebb jelentőséggel bírtak a szerb, bolgár, szlovák, magyar, fehérorosz, albán, orosz és görög keleti katolikus Egyházak”. – A felsorolás a Közel-

megerősíti azt, hogy a Firenzében megvalósult egység kizárja azt a sokak által kinyilvánított véleményt, mely az „uniatizmus”-ban kizárólag és csakis „módszert” lát. Az itt kijelölt alapok ma is az egyetlen lehetőségek. Ezen felül meg kell említenünk a zsinat egyfajta „szerencsését” az ortodoxok körében, igaz gyakorlatilag csak a katolikus uralom és fejedelemséghez tartozó ortodox keresztények esetében.

3. Fogadtatása

Így hitelt veszti egy közös gondolat: amely a katolikusoknak a Firenzei Zsinat feltétel nélküli és entuziazmussal történő elfogadást tulajdonít, míg az ortodoxoknak egy azonnali és méltatlan elutasítást. Valójában mindkét oldalon találkozunk elfogadással és szembenállással egyaránt. Az ortodoxok részéről történő elutasítás csak később következik be, ami nem mindig valamilyen megalapozott ok miatt történt.¹²

Igen világos tanúságokat találunk a firenzei zsinat pozitív elfogadásáról és az ezzel járó következményekről.¹³ Egy 1443-ban, Jeruzsálemben megtartott zsinat részéről kimondott ítélet ellensúlyozza bizonyos mértékig azt a támogatást, melyet bizonyos konstantinápolyi pátriárkák, a kijevi fejedelem, s az ő metropolitájuk, Izidor adott a firenzei zsinatnak. Úgy tűnik, hogy az egység bizonyos hatást gyakorolt Átoszra is, egészen pontosan a Vatopedi és Szent Atanáz Lavrájára. Ciprus ortodox püspökei, éppen a létrejött egységre hivatkozva, híveik számára követelik azt a jogot, hogy bizonyos feltételekkel, latin templomokban is az Eukarisztiához járuljanak.¹⁴

Keleten történő egyesülésekkel folytatódik. a maronita egyház (a IV. századból, az antióchiai területen lévő Beit-Marun monostorban); a keleti-szír vagy nesztoríanus hagyomány (kaldok 1553); a keleti szír hagyomány (szír katolikusok 1662); az örmény hagyomány (örmény katolikusok 1740); a bizánci hagyomány (görög katolikusok vagy melkiták 1724); a kopt (1895) és az etióp (1930) katolikus hierarchák kialakulása; a Malabár (1599) és a Malankár (1930) egyház.

¹² Az orosz Egyház magatartásához lásd MEYENDORFF, *Lo scisma tra Roma e Costantinopoli*, 140-147. Visszautasítja azt az elképzelést, miszerint Moszkva azért utasította el az uniót, hogy még jobban eltávolodhasson Bizánctól, s ezzel, mint az ortodoxia egyetlen megmentője jelentkezzen.

¹³ Minden utaláshoz és tanúsághoz lásd CIOFFARI, *Il vero uniatismo*, 185-193.

¹⁴ Vö. CIOFFARI, *Il vero uniatismo*, 186-187: „1441. Ciprus püspökei szeretnék a közös Eukarisztiához való járulást (interkommunió)”.

1441. november 5-ei dátummal IV. Eugéniusz pápa levelet ír Colossi (Rodi) érsekének, közölve vele, meghallgatván a ciprusi görög püspökök kérését, arra kérte a latinokat, hogy ne utasítsák el a görög ortodoxokat az Eukarisztiá vételétől. A ciprusi

Mindez elvezet minket, ahogy már fent említettük, a katolikus részéről történő ellenálláshoz. Különösen is a legérdekesebb helyekhez: Lengyelország, Litvánia, ahol egyenes meg volt tiltva az egységdekrétum felolvasása és Velence. Olyan esetek ezek, amelyek nemcsak egy késleltetésről vagy a firenzei dokumentum alkalmazásában történő ellenállásról beszélnek, hanem annak nyílt visszautasításáról.¹⁵ Ezt az a tény is magyarázhatja, hogy a lengyel és a litván földön élő katolikusok konciliaristák voltak, s jól értették, hogy az unió győzelme egyet jelent a pápaság sikerével és győzelmével.

---

püspökök levelükben helyesen jegyzik meg: Ha a latinok nem szolgáltatják ki az Eukarisziát a görögöknek, nem beszélhetnénk egy hitről, egy, katolikus, minden hívő anyaszentegyházáról, s azt is gondolhatnánk, hogy semmi sem történt, s szentséged dekrétumai is érték nélkülivé válnának, azok, amelyeket a zsinat jóváhagyott, örök emlékezetül a világ minden határáig, széltében és hosszában is elterjedtek. Emlékeztetve, hogy Ciprus latinok és görögök által is lakott, a püspökök botrányosnak tartják, hogy a latinok, még a Firenzei Zsinat után is, az esküvők, temetések és a nyilvános szertartások alkalmával folyamatosan elutasítják a görögöket az Eukarisztia vételétől.

¹⁵ Vö. CIOFFARI, *Il vero unitismo*, 194-195. „Mivel Litvániában és Lengyelország jelentős részén elsősorban a konciliarista katolicizmus volt jelen, egyenes következmény, hogy ezeken a területeken a firenzei unió igen jelentős nehézségekkel találkozott. A kijevi Izidort (azt a metropolitát, aki elfogadta az uniót) nemcsak Moszkvából, hanem egész Litvániából kiutasították. A kijevi metropoliták számára a nehézségek azonban nem elsősorban az ortodoxok unió-ellenes magatartásából születtek, amiről különösképpen nincs is információnk, hanem a latinok részéről érkező folyamatos támadásokból, akik erősen lenézték a keleti rítust, s szerették volna az ortodoxokat megtéríteni. Az előbbieken pedig láttuk Giuseppe Bolgarinovic jellegzetes esetét, aki egységben Rómával és Konstantinápolyval még 1498 (hatvan évvel a Firenzei Zsinattól), aki az ortodox részéről nem ütközött különösebb problémákba, hanem sokkal inkább a latinokkal.

Már 1476-ban a kijevi „uniált” metropolita, Misail Prsutski, arra panaszkodott a pápánál, hogy a római katolikusok nem tisztelik a firenzei kánonokat, újrakeresztelik a ruténokat, rítusukat pedig lenézik. 1500-ban, miközben Bolgarinovic levelet írt VI. Sándor pápának, elismerve a Firenzei egységet és magát a pápai hatalom alattvalójaként értelmezi, addig Krakkóban egyre inkább terjedt az *Elucidarius errorum ritus Ruthenici* kezdetű füzet, amely a két egyház közötti rítusbeli eltéréseket, mint tévedéseket tárgyal. Annak ellenére, hogy VI. Sándor kezdetben megvédte a kijevi metropolitát, 1501-ben kritizálja őt amiatt, hogy kapcsolatot tart fenn Konstantinápolyval. Hasonló negatív fordulattal találkozunk Jan Laski esetében is, aki már rutén szimpatizánusként, 1514-ben a Lateráni Zsinaton felsorolta a rutének tévedésének egész sorát, ennek a kifejezésnek a jegyében összefűzve a vörös oroszokat (a lembergi régió), a fehér oroszokat és a moszkvaiakat. Megváltozása behelyezhető a lengyel-orosz háború valóságába. Smolensk városának az oroszok kezébe történő esete lehetőséget teremtett a lengyelek számára, hogy unióellenes álláspontjukat még inkább elterjesszék, mely döntően a Firenzében megfogalmazott egység bukásában nyilvánul meg.”

Találunk egy olyan tanúságforrást, mely egyszerre érzékelteti a latinok magatartását, az anti-unionisták gyakorlatilag győztes szembenállását, csakúgy mint az unió-pártiak bátor ellenállását. Fontos az ítélet: egy igaz és sajátos unió, mely nem szakadt vagy változott meg. Másrészt az unió ellenzőire egyetlen magyarázat létezik: a latinokkal szembeni gyűlölet. II. Nifon, konstantinápolyi pátriárka 1498-ban írt leveléről van szó, melyet a kijevi metropolitának Giuseppe Bolgarinovic-nak címzett, aki feltárta mindazt a zűrzavart, amelyet a latinok magatartása okozott, akik szemrehányást tettek neki, hogy még mindig kapcsolatot tart fenn a Konstantinápolyal.

„Tudjátok meg, hogy ez a zsinat (Firenzei) milyen nagy egyetemes örömmel lett összehívva és elfogadva... Ennek ellenére, közülünk néhány »partizán«, akik nem is voltak jelen a zsinaton, a latinokkal szembeni gyűlöletük miatt visszautasították az egység elfogadását; ezek kisebb felkeléseket és zűrzavart akarnak közöttünk szítani, s megpróbálnak minket, és a ránk bízott nyáját irányítani. Ki tudja, hogy nem éppen a mi szembenállásunk miatt, büntetett meg az Isten, s büntet ma is ily szigorúan! Senki sem tesz semmit, hogy segítséget nyújtson. Mostanáig, a latinok nemhogy nem segítettek, de a hozzánk való viszonyukban egészen ellenségesnek mutatkoztak... Szeretitek nem kell, hogy szembenállássá legyen, hanem a nyugatiakkal való békében élés, hiszen mi is megengedtük a szigeten lakó és a Velencei szenátus alá tartozó papjainknak, hogy a latinok imádságaiban és együttléteiben részt vegyenek, s hogy őrizzek meg atyáik vallását, csakúgy, mint a keleti egyház összes szokását. A Firenzei Zsinaton őseink sem egyesültek volna a latinokkal, ha nem lettek volna biztosak abban, hogy kiváltságait nem változtatják majd meg”.¹⁶

Sajnos az egyik, illetve másik oldalról is létező, s olykor igen jelentős unió-ellenesség győzedelmeskedik majd. A katolikus részről elsősorban a lengyelek azok, akik azon felül, hogy egy ruténellenes, igaz és sajátos unióellenes kampányt építenek fel.

A nyugatiak és keletiek közötti feszültségek egyre inkább elmérgesednek, egészen odáig, hogy az 1596. október 8-án, egy Bresztben

---

¹⁶ CIOFFARI, *Il vero uniatismo*, 191-192.

megtartott zsinaton, az uniót a Firenzei Zsinat szellemében szentesítik, igaz az ortodox egyház tekintetében egy erősen polemikus klímában, akik számára egy elsődleges negatív kép rajzolódik ki. A személyes okokon és a politikai helyzeten túl, az elsődleges indok, mely elvezette az ukrán és a fehérorosz püspököket az unió megkötéséhez „a rendezetlen és tudatlan képet nyújtó ortodox és a rendezett és képzett katolikus egyház által nyújtott látvány”¹⁷ szembeállítására lehetett.

Itt is azonban a saját identitás tiszta tudatosságával találkozunk, amely abból a feltételből is kitűnik, hogy az unió a keleti hagyomány semmilyen megváltoztatását sem foglalja magába, beleértve a „matrimonia sacerdotalia”-t és a monasztikus felépítettséget (a szerzetesek az adott terület megyéspüspökeiktől függenek, nem pedig egy provinciálistól).¹⁸

Hasonló akaratot és megegyező szándékot látunk a később, az erdélyi román egyházak részéről megkötött unióban, hiszen az 1697. március 21-én, az erdélyi egyház metropolitája, Teofil által aláírt hivatalos dokumentumban az unióról, mint „visszatérésről” beszélnek.¹⁹

Eltekintve attól, hogy az uniót nem ratifikálta sem a bécsi kormány, sem a római katolikus egyház tekintélye, a második Szinódus dokumentumában (1698. október 7.), amely ténylegesen elvezet majd az unióhoz, többé már nem beszélnek „visszatérésről”:

„E forma alatt egyesülünk és tanúsítjuk, hogy a szent Római Katolikus Egyház része vagyunk, megtartva Keleti Egyházunk hagyományát, amelyet nem akarunk, hogy megváltozzon, istentiszteletével, ünnepeivel, böjti fegyelmével, ahogy ez idáig is történt, s a jövőben is, azzal a szabadsággal, hogy a régi naptár szerint őrizzük meg azokat...”²⁰

---

¹⁷ CIOFFARI, *Il vero uniatismo*, 197.

¹⁸ *Ibid.*, 198.

¹⁹ „Mi, Teofil, az isteni irgalom által, az Erdélyi (Ardeal) és a ránk bízott magyar részek román Egyházának püspöke, közösségben ennek az egyháznak papságával, írásban az emlékezet számára meghagyjuk, hogy az elmúlt február hónapban Gyulafehérváron Általános Szinódust tartottunk. Egyhangúlag eldöntöttünk, hogy a Római Katolikus Anya-Egyházhoz visszatérünk, s ismét egyesülünk vele, megkapva és elfogadva mindazt, amit hisz és hirdet. Mindenekelőtt megvalljuk azt a négy pontot, mely mostanáig elválasztott minket...”

²⁰ A román görög katolikus Egyház ide vonatkozó szövegeihez lásd Barbolovici B. licenctézisét: *Le relazioni tra la Chiesa ortodossa romana e la Chiesa romana unita a Roma*, Velence 2001, 43. és 50.

A katolikus részről, az unió Firenzében felvázolt elfogadását jelentő nehézségek hosszú története, megérteti velünk, sok egyéb dolog mellett, hogy mennyire távol vagyunk az „egység a sokféleségben” gondolatától. Nehéz tehát az újjászerveződést nem úgy tekintenünk, mint „visszatérést”, in toto megőrizhetve a saját hagyományokat, amikor oly különbözőek egymástól szervezeti szinten, egyidejűleg tartva meg Rómával és a keleti egyházzal is kapcsolataikat, s különösen is megpróbálni a pápai primátus és a szinodalitás gondolatát egységben tartani. Mindaddig, míg ez egyetlen egyházon belül ez a két dimenzió nem találja helyes harmóniáját, igen nehéz lesz az eredeti egység helyreállításának kísérleteiben, az egyik egyháznak a másik feletti felsőbbbségi akaratát nem észrevenni.

Mindezekhez pedig, ha hozzáképzeljük Kelet és Nyugat ősi gyűlöletét, mint a kevés ismeret vagy kölcsönös tisztelet és politikai harcok és rivalitások színtereként, könnyen megérthetjük, hogy a keleti katolikus egyházak miért jelenthetnek a katolikus és az ortodox egyház párbeszédén belül neuralgikus pontokat, pontosabban neuralgikus felfedezéseket.

(Fordította: Seszták István – *folyt. köv.*)